

THE PALIVERSE PROJECT

The Universe of Buddha's Wisdom

Subcommentaries (Tīkā)

---

2. The Canon of Discipline - Subcommentaries
(2. Vinaya Piṭaka - Tīkā)

06. The Text of the Two Mātikās (06. Dvemātikāpāḷi)
Nidānavaṇṇanā (Nidānavaṇṇanā)

PaliVerse

06. The Text of the Two Mātikās

Nidānavaṇṇanā

Tattha pātimokkhanti paatimokkhaṃ atipamokkhaṃ atisettḥaṃ atiuttamanti attho. Iti iminā vacanatthena ekavidhampi sīlaganthabhedato duvidhaṃ hoti. Tathā hi “pātimokkhasaṃvaraṃvuto viharatī”ti ca “ādimetaṃ mukhametaṃ pamukhametaṃ kusalānaṃ dhammānaṃ, tena vuccati pātimokkha”nti ca ādisu sīlaṃ pātimokkhanti vuccati, “ubhayāni kho panassa pātimokkhāni vitthārena svāgatāni hontī”tiādīsu gantho pātimokkhanti vuccati. Tattha sīlaṃ yo naṃ pāti rakkhati, taṃ mokkheti mocayati āpāyikādīhi dukkhehi, attānuvādādīhi vā bhayehīti pātimokkhaṃ. Gantho pana tassa pātimokkhassa jotakattā pātimokkhanti vuccati. Ādimhi pana vutto vacanattho ubhinnaṃpi sādharmaṇo hoti.

Tatthāyaṃ vaṇṇanā sīlapātimokkhassāpi yujjati ganthapātimokkhassāpi, ganthe hi vaṇṇite tassa attho vaṇṇitova hoti. Taṃ panetaṃ ganthapātimokkhaṃ bhikkhupātimokkhaṃ bhikkhunipātimokkhanti duvidhaṃ hoti. Tattha “suṇātu me, bhante, saṅgho”tiādikaṃ pañcahi uddesaparicchedehi vavatthitaṃ bhikkhupātimokkhaṃ, “suṇātu me, ayye, saṅgho”tiādikaṃ catūhi uddesaparicchedehi vavatthitaṃ bhikkhunipātimokkhaṃ. Tattha bhikkhupātimokkhe pañca uddesā nāma nidānuddeso, pārājikuddeso, saṅghādisesuddeso, aniyatuddeso, vitthāruddesoti. Tattha nidānuddeso tāva “suṇātu me, bhante, saṅgho...pe...āvikatā hissa phāsu hoti, tatthāyasmante pucchāmi, kaccittha parisuddhā, dutiyampi pucchāmi, kaccittha parisuddhā, tatiyampi pucchāmi, kaccittha parisuddhā, parisuddhetthāyasmanto, tasmā tuṇhī, evametaṃ dhārayāmi”ti vatvā “uddiṭṭhaṃ kho āyasmanto nidāna”ntiādīnaṃ nayena avasese sutena sāvite uddiṭṭho hoti. Pārājikuddesādīnaṃ paricchedā nidānassa ādito paṭṭhāya pārājikādīni osāpetvā yojetabbā. Vitthāro vitthāroyeva. “Avasesaṃ sutena sāvetabba”nti vacanato pana pārājikuddesādīsu yasmiṃ vippakate antarāyo uppajjati, tena saddhiṃ avasesaṃ sutena sāvetabbaṃ. Nidānuddese pana anīṭṭhite sutena sāvetabbaṃ nāma natthi. Bhikkhunipātimokkhe pana aniyatuddeso parihāyati, sesaṃ vuttanayameva. Evametesam pañcahi ceva catūhi ca uddesaparicchedehi vavatthitānaṃ dvinnampi pātimokkhānaṃ ayaṃ vaṇṇanā bhavissati. Yasmā panettha bhikkhupātimokkhaṃ paṭhamaṃ, tasmā tassa tāva vaṇṇanatthamidaṃ vuccati.

“Suṇātu me”tiādīnaṃ, padānaṃ atthanicchayaṃ;
Bhikkhavo sīlasampannā, sikkhākāmā suṇantu meti.

Ettha hi suṇātūtīdaṃ savanāṇattivacanāṃ. Meti yo sāveti, tassa attaniddesavacanāṃ. Bhanteti sagāravasappatissavacanāṃ. Saṅghoti puggalasamūhavadanāṃ. Sabbameva cetam pātimokkhuddesakena paṭhamaṃ vattabbavacanāṃ. Bhagavatā hi pātimokkhuddesaṃ anujānantena rājagahe vuttaṃ, tasmā yo pātimokkhaṃ uddisati, tena sace saṅghatthero hoti, “āvuso”ti vattabbaṃ. Sace navakatāro hoti, pāḷiyaṃ āgatanayeneva “bhante”ti vattabbaṃ. Saṅghatthero

vā hi pātimokkhaṃ uddiseyya “therādhikaṃ pātimokkha”ntivacanato, navakataro vā “anujānāmi, bhikkhave, yo tattha bhikkhu byatto paṭibalo, tassādheyyaṃ pātimokkha”ntivacanato.

“Saṅgho”tiiminā pana padena kiñcāpi avisesato puggalasamūho vutto, atha kho so dakkhiṇeyyaṃsaṅgho, sammutisaṅgho cāti duvidho hoti. Tattha dakkhiṇeyyaṃsaṅgho aṭṭha ariyapuggalasamūho vuccati. Sammutisaṅgho avisesena bhikkhusamūho, so idha adhippeto. So panesa kammavasena pañcavidho hoti - catuvaggo pañcavaggo dasavaggo vīsativaggo atirekavīsativaggo. Tattha catuvaggena ṭhapetvā upasampadapavāraṇaabbhānāni sabbaṃ saṅghakammaṃ kātuṃ vaṭṭati. Pañcavaggena ṭhapetvā majjhimesu janapadesu upasampadañca abbhānakammañca sabbaṃ saṅghakammaṃ kātuṃ vaṭṭati. Dasavaggena abbhānakammamattaṃ ṭhapetvā sabbaṃ saṅghakammaṃ kātuṃ vaṭṭati. Vīsativaggena na kiñci saṅghakammaṃ kātuṃ na vaṭṭati, tathā atirekavīsativaggena. So pana catuvaggādinā saṅghena kattabbaṃ kammaṃ ūnakatarena kātuṃ na vaṭṭati, atirekena pana vaṭṭatīti dassanattaṃ vutto. Imasmiṃ panatthe catuvaggaṃ upādāya sabbopi sammutisaṅgho adhippeto.

Ajjuposatho ajja uposathadivaso, etena anuposathadivasaṃ paṭikkhipati. Pannarasoti iminā aññaṃ uposathadivasaṃ paṭikkhipati. Divasavasena hi tayo uposathā cātuddasiko pannarasiko sāmaggiuposatho, evaṃ tayo uposathā vuttā. Tattha hemantagimhavassānānaṃ tiṇṇaṃ utūnaṃ tatiyasattamapakkesu dve dve katvā cha cātuddasikā, avasesā aṭṭhārasa pannarasikāti evaṃ ekasamvacchare catuvīsati uposathā, idaṃ tāva pakaticārittaṃ. “Anujānāmi, bhikkhave, sakim pakkhassa cātuddase vā pannarase vā pātimokkhaṃ uddisitu”nti vacanato pana “āgantukehi āvāsikānaṃ anuvattitabba”ntiādivacanato ca tathārūpapaccaye sati aññasmimpi cātuddase uposathaṃ kātuṃ vaṭṭati. Purimavassaṃvuṭṭhānaṃ pana pubbakattikapuṇṇamā vā, tesamyeva sace bhaṇḍanakārahehi upaddutā pavāraṇaṃ paccukkaḍḍhanti, atha pubbakattikamāsassa kālapakkhacātuddaso vā, pacchimakattikapuṇṇamā vā, pacchimavassaṃvuṭṭhānañca pacchimakattikapuṇṇamā evāti ime tayo pavāraṇādivasāpi honti, idampi pakaticārittameva. Tathārūpapaccaye pana sati dvinnāṃ kattikapuṇṇamānaṃ purimesu cātuddasesupi pavāraṇaṃ kātuṃ vaṭṭati. Yadā pana kosambakakkhandhake āgatanayena bhinne saṅhe osārite tasmim bhikkhusmim saṅgho tassa vatthussa vūpasamāya saṅghassa sāmaggiṃ karoti, tadā “tāvadeva uposatho kātabbo, pātimokkhaṃ uddisitabba”nti vacanato ṭhapetvā cātuddasapannarase, aññopi yo koci divaso sāmaggiuposathadivaso nāma hoti, purimavassaṃvuṭṭhānaṃ pana kattikamāsabbhantare ayameva sāmaggipavāraṇādivaso nāma hoti. Iti imesu tisu divasesu “pannaraso”tiiminā aññaṃ uposathadivasaṃ paṭikkhipati. Tasmā yvāyaṃ “ajjuposatho”tivacanena anuposathadivaso paṭikkhitto, tasmim uposatho na kātabboeva. Yo panāyaṃ añño uposathadivaso, tasmim uposatho kātabbo. Karontena pana sace cātuddasiko hoti, “ajjuposatho cātuddaso”ti vattabbaṃ. Sace pannarasiko hoti, “ajjuposatho pannaraso”ti vattabbaṃ. Sace sāmaggiuposatho hoti, “ajjuposatho sāmaggi”ti vattabbaṃ.

Yadi saṅghassa pattakallanti ettha patto kālo imassa kammassāti pattakālaṃ, pattakālemeva pattakallaṃ. Tadeva idha catūhi aṅgehi saṅgahitaṃ. Yathāhu aṭṭhakathācariyā -

“Uposatho yāvatikā ca bhikkhū kammappattā,
Sabhāgāpattiyo ca na vijjanti;
Vajjanīyā ca puggalā tasmim na honti,
‘Pattakalla’nti vuccatī’”ti.

Tattha uposathoti tīsu uposathadivasesu aññatarauposathadivaso. Tasmīñhi sati idaṃ saṅghassa uposathakammaṃ pattakallaṃ nāma hoti, nāsati. Yathāha “na ca, bhikkhave, anuposathe uposatho kātabbo, yo kareyya, āpatti dukkaṭassā”ti.

Yāvatikā ca bhikkhū kammappattāti yattakā bhikkhū tassa uposathakammasa pattā yuttā anurūpā, sabbantimena paricchedena cattāro pakatattā, te ca kho hatthapāsaṃ avijahitvā ekasīmāyaṃ ṭhitā.

Sīmā ca nāmesā baddhasīmā abaddhasīmāti duvidhā hoti. Tattha ekādasa vipattisīmāyo atikkamitvā tividhasampattiyuttā nimittena nimittaṃ sambandhitvā sammatā sīmā baddhasīmā nāma, “atikhuddakā, atimahatī, khaṇḍanimittā, chāyānimittā, animittā, bahisīme ṭhitā sammatā, nadiyā sammatā, samudde sammatā, jātassare sammatā, sīmāya sīmaṃ sambhindantena sammatā, sīmāya sīmaṃ ajjhottharantena sammatā”ti imā hi “ekādasahi ākārehi sīmato kammāni vipajjantī”ti vacanato ekādasa vipattisīmāyo nāma. Tattha atikhuddakā nāma yattha ekavīsati bhikkhū nisīdituṃ na sakkonti. Atimahatī nāma yā antamaso kesaggamattenāpi tiyojanaṃ atikkamitvā sammatā. Khaṇḍanimittā nāma aghaṭitanimittā vuccati, puratthimāya disāya nimittaṃ kittetvā anukkameneva dakkhiṇāya pacchimāya uttarāya disāya kittetvā puna puratthimāya disāya pubbakittitaṃ paṭikittetvā ṭhapetuṃ vaṭṭati, evaṃ akkhaṇḍanimittā hoti. Sace pana anukkamena āharitvā uttarāya disāya nimittaṃ kittetvā tattheva ṭhapeti, khaṇḍanimittā nāma hoti. Aparāpi khaṇḍanimittā nāma yā animittupagaṃ tacasāraruḁkkaṃ vā khāṇukaṃ vā paṃsupuñjavālukapuñjānaṃ vā aññataraṃ antarā ekaṃ nimittaṃ katvā sammatā. Chāyānimittā nāma pabbatacchāyādīnaṃ yaṃ kiñci chāyaṃ nimittaṃ katvā sammatā. Animittā nāma sabbena sabbaṃ nimittāni akittetvā sammatā. Bahisīme ṭhitasammata nāma nimittāni kittetvā nimittānaṃ bahiṭhiteṇa sammatā. Nadiyā samudde jātassare sammatā nāma etesu nadiādīsu sammatā. Sā hi evaṃ sammatāpi “sabbā, bhikkhave, nadī asīmā, sabbo samuddo asīmo, sabbo jātassaro asīmo”ti vacanato asammataṃ hoti. Sīmāya sīmaṃ sambhindantena sammatā nāma attano sīmāya paresaṃ sīmaṃ sambhindantena sammatā. Sace hi porāṇakassa viharassa puratthimāya disāya ambo ceva jambū cāti dve rukkhā aññamaññaṃ saṃsaṭṭhaviṭṭapā honti, tesu ambassa pacchimadisābhāge jambū, viharasīmā ca jambuṃ anto katvā ambaṃ kittetvā baddhā hoti, atha pacchā tassa viharassa puratthimāya disāya vihare kate sīmaṃ bandhantā bhikkhū taṃ ambaṃ anto katvā jambuṃ kittetvā bandhanti, sīmāya sīmaṃ sambhinnā hoti. Sīmāya sīmaṃ ajjhottharantena sammatā nāma attano sīmāya paresaṃ sīmaṃ ajjhottharantena sammatā. Sace hi paresaṃ baddhasīmaṃ sakalaṃ vā tassā padesaṃ vā anto katvā attano sīmaṃ sammannati, sīmāya sīmaṃ ajjhottharita nāma hoti. Iti imā ekādasa vipattisīmāyo atikkamitvā sammatā.

Tividhasampattiyuttāti nimittasampattiyā parisāsampattiyā kammavācāsampattiyā ca yuttā. Tattha nimittasampattiyā yuttā nāma pabbatanimittaṃ, pāsāṇanimittaṃ, vananimittaṃ, rukkhanimittaṃ, magganimittaṃ, vammikanimittaṃ, nadinimittaṃ, udakanimittanti evaṃ vuttetu aṭṭhasu nimittesu tasmim tasmim disābhāge

yathāladdhāni nimittupagāni nimittāni “puratthimāya disāya kiṃ nimittam, pabbato, bhante, eso pabbato nimitta”ntiādinā nayena sammā kittetvā sammata. Tatrevaṃ saṅkhepato nimittupagatā veditabbā -
suddhapamsusuddhapāsāṇaubhayamissakavasena hi tividhopi pabbato hatthippamāṇato paṭṭhāya uddham nimittupago, tato omakataro na vaṭṭati.
Pāsāṇanimitte ayoguḷampi pāsāṇasaṅkhameva gacchati, tasmā yo koci pāsāṇo ukkaṃsavasena hatthippamāṇato omakataram ādiṃ katvā heṭṭhimaparicchena dvattiṃsapalaguḷapiṇḍaparimāṇo nimittupago, na tato khuddakataro. Piṭṭhipāsāṇo pana atimahantopi vaṭṭati. Vananimitte antosārehi vā antosāramissakehi vā rukkehi catupaṇcarukkhamattampi vanaṃ nimittupagam, tato ūnakataram na vaṭṭati. Rukkho jīvantoyeva antosāro bhūmiyaṃ patiṭṭhito, antamaso ubbedhato aṭṭhaṅgulo, pariṇāhato sūcidaṇḍakappamāṇopi nimittupago, tato omakataro na vaṭṭati. Maggo jaṅghamaggo vā hotu sakaṭamaggo vā, yo vinivijjhivā dve tīṇi gāmakhattāni gacchati, tādiso jaṅghasatthasakaṭasatthehi valaṇṇiyamānoyeva nimittupago, avalaṇṇito na vaṭṭati. Vammiko pana heṭṭhimaparicchena taṃdivasaṃjāto aṭṭhaṅgulubbedho govisāṇamattopi vammiko nimittupago, tato omakataro na vaṭṭati. Yaṃ pana abaddhasīmālakkaṇe nadiṃ vakkhāma, sā nimittupagā, añña na vaṭṭati. Udakaṃ yaṃ asandamānaṃ āvāṭapokkharāṇītaḷakajātassaronisamuddādisu ṭhitam, taṃ ādiṃ katvā antamaso taṅkhaṇeyeva pathaviyaṃ khaṇite āvāṭake ghaṭehi āharitvā pūritampi yāva kammavācāpariyosānā saṇṭhamānakaṃ nimittupagam, itaraṃ sandamānaṃ vā vuttaparicchadakālaṃ atitṭhantaṃ vā bhājanagataṃ vā na vaṭṭatīti.

Parisāsampattiyā yuttā nāma sabbantimena paricchena catūhi bhikkhūhi sannipatitvā yāvatikā tasmaṃ gāmakhette baddhasīmaṃ vā nadisamuddajātassare vā anokkamitvā ṭhitā bhikkhū, te sabbe hatthapāse vā katvā chandaṃ vā āharitvā sammata.

Kammavācāsampattiyā yuttā nāma “suṇātu me, bhante, saṅgho, yāvatā samantā nimittā kittitā”tiādinā nayena vuttāya parisuddhāya ṇattidutiyakammavācāya sammata. Evaṃ ekādasa vipattisīmāyo atikkamitvā tividhasampattiyuttā nimittena nimittam sambandhitvā sammata sīmā “baddhasīmā”ti veditabbā. Khaṇḍasīmā samānasaṃvāsasīmā avippavāsasīmāti tassāyeva pabhedo.

Abaddhasīmā pana gāmasīmā, sattabbhantarasīmā, udakukkhepasīmāti tividhā. Tattha yāvatā ekaṃ gāmakhettaṃ, ayaṃ gāmasīmā nāma. Agāmake araṇṇe samantā sattabbhantarā sattabbhantarasīmā nāma. Tattha agāmaṃ nāma araṇṇaṃ viṇjhāṭaviādīsu vā samuddamajjhe vā macchabandhānaṃ agamanapathesu dīpakesu labbhati. Samantā sattabbhantarāti majjhe ṭhitānaṃ sabbadisāsu sattabbhantarā vinibbedhena cuddasa honti. Tattha ekaṃ abbhantaram aṭṭhavīsatiḥatthappamāṇaṃ hoti, ayaṃ sīmā parisāvasena vaḍḍhati, tasmā samantā parisāpariyantato paṭṭhāya abbhantaraparicchedo kātabbo. Sace pana dve saṅghā visuṃ uposathaṃ karonti, dvinnaṃ sattabbhantarānaṃ antare aññaṃ ekaṃ sattabbhantaram upacāratthāya ṭhapetabbaṃ. Yā panesā “sabbā, bhikkhave, nadi asīmā”tiādinā nayena nadiādīnaṃ sīmabhāvaṃ paṭikkhipitvā puna “nadiyā vā, bhikkhave, samudde vā jātassare vā yaṃ majjhimassa purisassa samantā udakukkhepā, ayaṃ tattha samānasaṃvāsā ekūposathā”ti vuttā ayaṃ udakukkhepasīmā nāma. Tattha yassā dhammikānaṃ rājūnaṃ kāle anvaḍḍhamāsaṃ anudasāhaṃ anupaṇcāhaṃ anatikkamitvā deve vassante valāhakesu vigatamattesu

sotaṃ pacchijjati, ayaṃ nadisaṅkhyāṃ na gacchati. Yassā pana īdise suvuttṭhikāle vassānassa catumāse sotaṃ na pacchijjati, yattha titṭhena vā atitṭhena vā sikkhākaraṇīye āgatalakkhaṇena timaṇḍalaṃ paṭicchādetvā antaravāsakaṃ anukkhupitvā uttarantiyā bhikkhuniyā ekadvaṅgulamattampi antaravāsako temiyati, ayaṃ samuddaṃ vā pavisatu taḷākāṃ vā, pabhavato paṭṭhāya nadī nāma. Samuddo pākaṭoyeva. Yo pana kenaci khaṇitvā akato sayamjāto sobbho samantato āgatena udakena pūrito tiṭṭhati, yattha nadiyaṃ vuttappakāre vassakāle udakaṃ santiṭṭhati, ayaṃ jātassaro nāma. Yopi nadiṃ vā samuddaṃ vā bhinditvā nikkhantaudakena khato sobbho etaṃ lakkhaṇaṃ pāpuṇāti, ayampi jātassaroyeva.

Yaṃ majjhimassa purisassa samantā udakukkhepāti yaṃ ṭhānaṃ thāmamajjhimassa purisassa samantato udakukkhepena paricchinnaṃ, tattha yathā akkhadhuttā dārugaḷaṃ khipanti, evaṃ udakaṃ vā vālukaṃ vā hatṭhena gahetvā majjhimena purisena sabbathāmena khipitabbaṃ, tattha yattha evaṃ khittaṃ udakaṃ vā vālukaṃ vā patati, ayaṃ udakukkhepo nāma.

Ayaṃ tattha samānasaṃvāsā ekūposathāti ayaṃ tesu nadiādīsu udakukkhepaparicchinā sīmā samānasaṃvāsā ceva ekūposathā ca, ayaṃ pana etesaṃ nadiādīnaṃ antoyeva labbhati, na bahi. Tasmā nadiyā vā jātassare vā yattaṃ padesaṃ pakativassakāle catūsu māsesu udakaṃ ottharati, samudde yasmīṃ padese pakativīciyo ottharivā saṅghaṇti, tato paṭṭhāya kappiyabhūmi, tattha ṭhatvā uposathādikammaṃ kātuṃ vaṭṭati. Dubbuṭṭhikāle vā gimhe vā nadijātassaresu sukkhesupī sā eva kappiyabhūmi, sace pana sukkhe jātassare vāpiṃ vā khaṇanti, vappaṃ vā karonti, taṃ ṭhānaṃ gāmakkhetaṃ hoti. Yā panesā “kappiyabhūmī”ti vuttā, tato bahi udakukkhepasīmā na gacchati, antoyeva gacchati, tasmā tesāṃ anto parisāpariyantato paṭṭhāya samantā udakukkhepaparicchedo kātabbo. Sace pana dve saṅghā visuṃ visuṃ uposathādikammaṃ karonti, dvinnaṃ udakukkhepānaṃ antare añño eko udakukkhepo upacāratthāya ṭhapetabbo. Ayañhi sattabbhantarasīmā ca udakukkhepasīmā ca bhikkhūnaṃ ṭhitokāsato paṭṭhāya labbhati. Paricchedabbhantare hatthapāsaṃ vijahitvā ṭhitopi paricchedato bahi aññaṃ tattakāmyeva paricchedaṃ anatikkamitvā ṭhitopi kammaṃ kopeti, idaṃ sabbaaṭṭhakathāsu sannitṭhānaṃ. Evaṃ abaddhasīmā veditabbā. Iti imaṃ baddhasīmābaddhasīmāvasena duvidhaṃ sīmaṃ sandhāyetaṃ vuttaṃ “te ca kho hatthapāsaṃ avijahitvā ekasīmāyaṃ ṭhitā”ti. Tesu hi catūsu bhikkhūsu ekasīmāyaṃ hatthapāsaṃ avijahitvā ṭhitesvevetaṃ saṅghassa uposathakammaṃ pattakallaṃ nāma hoti, na itarathā. Yathāha “anujānāmi, bhikkhave, catunnaṃ pātimokkhaṃ uddisitu”nti.

Sabhāgāpattiyo ca na vijjantīti ettha yaṃ sabbo saṅgho vikālabhojanādinā sabhāgavatthunā lahukāpattiṃ āpajjati, evarūpā vatthusabhāgā “sabhāgā”ti vuccati, vikālabhojanapaccayā āpannaṃ pana āpattisabhāgaṃ anarittabhojanapaccayā āpannassa santike desetum vaṭṭati. Sabhāgāpattiyā pana sati tehi bhikkhūhi eko bhikkhu sāmāntā āvāsā sajjukaṃ pāhetabbo “gacchāvuso, taṃ āpattiṃ paṭikarivā āgaccha, mayaṃ te santike āpattiṃ paṭikarissāmā”ti, evaṇcetaṃ labhetha, iccetaṃ kusalaṃ, no ce labhetha, byattena bhikkhunā paṭibalena saṅgho ñāpetabbo “suṇātu me, bhante, saṅgho, ayaṃ sabbo saṅgho sabhāgaṃ āpattiṃ āpanno, yadā aññaṃ bhikkhuṃ suddhaṃ anāpattikaṃ passissati, tadā tassa santike taṃ āpattiṃ paṭikarissati”ti vatvā uposatho kātabbo. Sace pana vematiko hoti, “suṇātu me, bhante, saṅgho, ayaṃ sabbo saṅgho sabhāgāya āpattiyā vematiko, yadā nibbematiko

bhavissati, tadā taṃ āpattiṃ paṭikarissatī”ti vatvā uposatho kātabbo. Sace panettha koci taṃ sabhāgaṃ āpattiṃ desetum vaṭṭatīti maññaṃāno ekassa santike deseti, desitā sudesitāva. Aññaṃ pana desanāpaccayā desako, paṭiggahaṇapaccayā paṭiggāhako cāti ubhopi dukkaṭaṃ āpajjanti, taṃ nānāvattukaṃ hoti, tasmā aññaṃaññaṃ desetabbaṃ. Ettāvatā te dve nirāpattikā honti, tesāṃ santike sesehi sabhāgāpattiyo desetabbā vā ārocetabbā vā. Sace te evaṃ akatvā uposathaṃ karonti, “pārisuddhiṃ āyasmanto ārocethā”tiādinā nayena sāpattikassa uposathakaraṇe paññattaṃ dukkaṭaṃ āpajjanti. Sace sabbo saṅgho sabhāgāpattiyā sati vuttavidhiṃ akatvā uposathaṃ karoti, vuttanayeneva sabbo saṅgho āpattiṃ āpajjati, tasmā sabhāgāpattiyā sati saṅghassa pattakallaṃ nāma na hoti, tena vuttaṃ “sabhāgāpattiyo ca na vijjantī”ti. Etāsu hi sabhāgāpattīsu avijjamānāsu visabhāgāpattīsu vijjamānāsupi pattakallaṃ hotiyeva.

Vajjanīyā ca puggalā tasmīṃ na hontīti “na, bhikkhave, sagahaṭṭhāya parisāya pātimokkhaṃ uddisitabbaṃ, yo uddiseyya āpatti dukkaṭassā”ti vacanato gahaṭṭho, “na, bhikkhave, bhikkhuniyā nisinnaparīsāya pātimokkhaṃ uddisitabba”ntiādinā nayena vuttā bhikkhunī, sikkhamānā, sāmaṇero, sāmaṇerī, sikkhāpaccakkhātako, antimavattuhajjhāpanako, āpattiyā adassane ukkhittako, āpattiyā appaṭikamme ukkhittako, pāpikāya diṭṭhiyā appaṭinissagge ukkhittako, paṇḍako, theyyasaṃvāsako, titthiyapakkantako, tiracchānagato, mātughātako, pitughātako arahantaghātako, bhikkhunidūsako, saṅghabhedako, lohituppādako, ubhatobyañjanakoti ime vīsati cāti ekavīsati puggalā vajjanīyā nāma, te hatthapāsato bahikaraṇavasena vajjetabbā. Etesu hi tividhe ukkhittake sati uposathaṃ karonto saṅgho pācittiyaṃ āpajjati, sesesu dukkaṭaṃ. Ettha ca tiracchānagatoti yassa upasampadā paṭikkhattā, titthiyā gahaṭṭheneva saṅgahitā. Etepi hi vajjanīyā nāma. Evaṃ pattakallaṃ imehi catūhi aṅgehi saṅgahitanti veditabbaṃ.

Saṅgho uposathaṃ kareyyātiiminā ye te aparepi tayo uposathā saṅghe uposatho, gaṇe uposatho, puggale uposathoti, evaṃ kārakavasena tayo uposathā vuttā, tesu itare dve paṭikkhipitvā saṅghe uposathameva dīpeti. Pātimokkhaṃ uddiseyyātiiminā ye te aparepi tayo uposathā suttuddeso, pārisuddhiuposatho, adhiṭṭhānauposathoti, evaṃ kattabbākāravasena tayo uposathā vuttā, tesu itare dve paṭikkhipitvā suttuddesameva dīpeti. Suttuddeso nāma pātimokkhuddeso vuccati, so duvidho ovādapātimokkhuddeso ca āṇāpātimokkhuddeso ca. Tattha

“Khantī paramaṃ tapo titikkhā...pe...

“Sabbapāpassa akaraṇaṃ...pe...

“Anūpavādo anūpaghāto”ti.

Ādinā nayena vuttā tisso gāthāyo ovādapātimokkhaṃ nāma, taṃ buddhā eva uddisanti, na sāvakā. “Suṇātu me, bhante, saṅgho”tiādinā nayena vuttaṃ āṇāpātimokkhaṃ nāma, taṃ sāvakā eva uddisanti, na buddhā. Idameva ca imasmīṃ atthe “pātimokkha”nti adhippetāṃ.

Ye pana itare dve uposathā, tesu pārisuddhiuposatho tāva aññesañca santike, aññaṃaññaṃ ārocanavasena duvidho. Tattha yvāyaṃ aññesaṃ santike karīyati, sopi pavāritānañca appavāritānañca santike karaṇavasena duvidho. Tattha mahāpavāraṇāya pavāritānaṃ santike pacchimikāya upagatena vā anupagatena vā chinnavassena vā cātumāsiniyaṃ pana pavāritānaṃ santike purimikāya upagatena

vā anupagatena vā chinnavassena vā kāyasāmaggiṃ datvā “parisuddho ahaṃ, bhante, ‘parisuddho’ti maṃ dhārethā”ti tikkhattuṃ vatvā kātabbo, ʘhapetvā ca pana pavāraṇādivasaṃ aññasmīṃ kāle āvāsikehi uddiʘṭṭhamatte pātimokkhe avuʘṭṭhitāya vā ekaccāya vuʘṭṭhitāya vā sabbāya vā vuʘṭṭhitāya parisāya ye aññe samasamā vā thokatarā vā āgacchanti, tehi tesam santike vuttanayeneva pārisuddhi ārocetabbā. Yo panāyaṃ aññamaññaṃ ārocanavasena karīyati, so ñattiṃ ʘhapetvā ca aʘṭṭhapetvā ca karaṇavasena duvidho. Tattha yasmiṃ āvāse tayo bhikkhū viharanti, tesu uposathadivase sannipatitesu ekena bhikkhunā “suṇantu me āyasmantā ajjuposatho cātuddaso”ti vā “pannaraso”ti vā vatvā “yadāyasmantānaṃ pattakallaṃ mayaṃ aññamaññaṃ pārisuddhiuposathaṃ kareyyāma”ti ñattiyā ʘhapitāya therena bhikkhunā ekaṃsaṃ uttarāsaṅgaṃ karitvā ukkuṭikaṃ nisīditvā añjaliṃ paggahetvā “parisuddho ahaṃ, āvuso, ‘parisuddho’ti maṃ dhārethā”ti tikkhattuṃ vattabbaṃ. Itarehi “bhante”ti vatvā evameva vattabbaṃ. Evaṃ ñattiṃ ʘhapetvā kātabbo. Yattha pana dve bhikkhū viharanti, tatra ñattiṃ aʘṭṭhapetvā vuttanayeneva pārisuddhi ārocetabbāti ayaṃ pārisuddhiuposatho.

Sace pana ekova bhikkhu hoti, sabbaṃ pubbakaraṇīyaṃ katvā aññesaṃ anāgamaṃ ñatvā “ajja me uposatho cātuddaso”ti vā “pannaraso”ti vā vatvā “adhiʘṭṭhāmi”ti vattabbaṃ. Ayaṃ adhiʘṭṭhānuposathoti evaṃ kattabbākāravasena tayo uposathāti veditabbā. Ettāvatā nava uposathā dīpitā honti. Tesu divasavasena pannarasiko, kārakavasena saṅghuposatho, kattabbākāravasena suddhesoti evaṃ tilakkhaṇasampanno uposatho idha niddiʘṭṭhoti veditabbo. Tasmīṃ pavattamāne uposathaṃ akatvā tadahuposathe aññaṃ abhikkhukaṃ nānāsaṃvāsakehi vā sabhikkhukaṃ āvāsaṃ vā anāvāsaṃ vā vāsathāya aññatra saṅghena, aññatra antarāyā gacchantassa dukkaṭaṃ hoti.

Kiṃ saṅghassa pubbakiccanti “saṅgho uposathaṃ kareyyā”ti evaṃ uposathakaraṇasambandheneva vuttassa saṅghassa uposathe kattabbe yaṃ taṃ “anujānāmi, bhikkhave, uposathāgāraṃ sammajjitu”ntiādinā nayena pāḷiyaṃ āgataṃ, aʘṭṭhakathāsu ca -

“Sammajjanī padīpo ca, udakaṃ āsanena ca;
Uposathassa etāni, ‘pubbakaraṇa’nti vuccati.

“Chandapārisuddhiutukkhānaṃ, bhikkhugaṇaṇā ca ovādo;
Uposathassa etāni, ‘pubbakicca’nti vuccatī”ti.

Evaṃ dvīhi nāmehi navavidhaṃ pubbakiccaṃ dassitaṃ, kiṃ taṃ katanti pucchati. Na hi taṃ akatvā uposathaṃ kātuṃ vaʘṭṭati, tasmā therena āṇattena agilānena bhikkhunā uposathāgāraṃ sammajjitabbaṃ, pānīyaṃ paribhojanīyaṃ upaʘṭṭhāpetabbaṃ, āsanaṃ paññāpetabbaṃ, padīpo kātabbo, akaronto dukkaṭaṃ āpajjati, therenāpi patirūpaṃ ñatvā āṇāpetabbaṃ.

Chandapārisuddhīti ettha uposathakaraṇatthaṃ sannipatite saṅghe bahi uposathaṃ katvā āgatenā sannipatitaʘṭṭhānaṃ gantvā kāyasāmaggiṃ adentena chando dātabbo. Yopi gilāno vā hoti kiccappasuto vā, tenāpi pārisuddhiṃ dentena chandopi dātabbo. Kathaṃ dātabbo? Ekassa bhikkhuno santike “chandaṃ dammi, chandaṃ me hara, chandaṃ me ārocehi”ti ayaṃ attho kāyena vā vācāya vā ubhayena vā viññāpetabbo, evaṃ dinno hoti chando. Akatūposathena pana gilānena vā kiccappasutena vā pārisuddhi dātabbā. Kathaṃ dātabbā? Ekassa bhikkhuno santike “pārisuddhiṃ

dammi, pārisuddhiṃ me hara, pārisuddhiṃ me ārocehi”ti ayaṃ attho kāyena vā vācāya vā ubhayena vā viññāpetabbo, evaṃ dinnā hoti pārisuddhi, taṃ pana dentena chandopi dātabbo. Vuttañhetam bhagavatā “anujānāmi, bhikkhave, tadahuposathe pārisuddhiṃ dentena chandampi dātum, santi saṅghassa karaṇīya”nti. Tattha pārisuddhidānaṃ saṅghassapi attanopi uposathakaraṇaṃ sampādeti, na avasesaṃ saṅghakiccaṃ. Chandadānaṃ saṅghasseva uposathakaraṇaṃ sesakiccaṃ sampādeti, attano pana uposatho akatoyeva hoti. Tasmā pārisuddhiṃ dentena chandopi dātabbo. Pubbe vuttaṃ pana suddhikacchandaṃ vā imaṃ vā chandapārisuddhiṃ ekena bahūnampi āharitum vaṭṭati. Sace pana so antarāmagge aññaṃ bhikkhuṃ passivā yesaṃ tena chando vā pārisuddhi vā gahitā, tesaṃ attano ca chandapārisuddhiṃ deti, tasseeva sā āgacchati, itarā pana biḷālasaṅkhalikā chandapārisuddhi nāma hoti, sā nāgacchati, tasmā sayameva sannipatitaṭṭhānaṃ gantvā ārocetabbaṃ. Sace pana saṅcicca nāroceti, dukkaṭaṃ āpajjati. Chandapārisuddhi pana tasmīṃ hatthapāsaṃ upagatamatteyeva āgatā hoti.

Utukkhānanti “hemantādīnaṃ utūnaṃ ettakaṃ atikkantaṃ, ettakaṃ avasiṭṭha”nti evaṃ utūnaṃ ācikkhanaṃ. Bhikkhugaṇanāti “ettakā bhikkhū uposathagge sannipatitā”ti bhikkhūnaṃ gaṇanā. Idampi hi ubhayaṃ katvāva uposatho kātabbo. Ovādoti bhikkhunovādo. Na hi bhikkhunīhi yācitaṃ ovādaṃ anārocetvā uposathaṃ kātum vaṭṭati. Bhikkhuniyo hi “sve uposatho”ti āgantvā “ayaṃ uposatho cātuddaso pannaraso”ti pucchitvā puna uposathadivase āgantvā “bhikkhunisaṅgho, ayya, bhikkhusaṅghassa pāde vandati, ovādūpasaṅkamanaṃ yācati, labhatu kira, ayya, bhikkhunisaṅgho ovādūpasaṅkamana”nti evaṃ ovādaṃ yācanti. Taṃ ṭhapetvā bālagilānagamiye añño sacepi āraññiko hoti, apaṭiggahetum na labhati, tasmā yena so paṭiggahito, tena bhikkhunā uposathagge pātimokkhuddesako bhikkhu evaṃ vattabbo “bhikkhunisaṅgho, bhante, bhikkhusaṅghassa pāde vandati, ovādūpasaṅkamanaṃ yācati, labhatu kira, bhante, bhikkhunisaṅgho ovādūpasaṅkamana”nti. Pātimokkhuddesakena vattabbaṃ “atthi koci bhikkhu bhikkhunovādako sammato”ti. Sace hoti koci bhikkhu bhikkhunovādako sammato, tato tena so vattabbo “itthannāmo bhikkhu bhikkhunovādako sammato, taṃ bhikkhunisaṅgho upasaṅkamatū”ti. Sace natthi, tato tena pucchitabbaṃ “ko āyasmā ussahati bhikkhuniyo ovaditu”nti. Sace koci ussahati, sopi ca aṭṭhahi aṅgehi samannāgato, taṃ tattheva sammannitvā ovādapaṭiggāhako vattabbo “itthannāmo bhikkhu bhikkhunovādako sammato, taṃ bhikkhunisaṅgho upasaṅkamatū”ti. Sace pana koci na ussahati, pātimokkhuddesakena vattabbaṃ “natthi koci bhikkhu bhikkhunovādako sammato, pāsādikena bhikkhunisaṅgho sampādetū”ti. Ettāvatā hi sikkhattayasaṅgahitaṃ sakalaṃ sāsanaṃ ārocitaṃ hoti. Tena bhikkhunā “sādhū”ti sampaṭicchitvā pāṭipadadivase bhikkhunīnaṃ ārocetabbaṃ.

Bhikkhunisaṅghenāpi tā bhikkhuniyo pesetabbā, gacchatha, ayyā, pucchatha “kiṃ, ayya, labhati bhikkhunisaṅgho ovādūpasaṅkamana”nti, tāhi “sādhū, ayye”ti sampaṭicchitvā taṃ bhikkhuṃ upasaṅkamitvā evaṃ vattabbaṃ “kiṃ, ayya, labhati bhikkhunisaṅgho ovādūpasaṅkamana”nti. Tena vattabbaṃ “natthi koci bhikkhu bhikkhunovādako sammato, pāsādikena bhikkhunisaṅgho sampādetū”ti, tāhi “sādhū ayyā”ti sampaṭicchitabbaṃ. Idaṃ ekato āgatānaṃ dvinnāṃ tiṇṇaṃ vā vasena vuttaṃ. Tāsu pana ekāya bhikkhuniyā vattabbañceva sampaṭicchitabbañca, itarā tassā sahāyikā. Sace pana bhikkhusaṅgho vā bhikkhunisaṅgho vā na pūrati, ubhayatopi vā gaṇamattameva puggalamattaṃ vā hoti.

Tatrāyaṃ vacanakkamo - “bhikkhuniyo, ayya, bhikkhusaṅghassa pādevandanti, ovādūpasaṅkamanañca yācanti, labhantu kira, ayya, bhikkhuniyo ovādūpasaṅkamana”nti, “ahaṃ, ayya, bhikkhusaṅghassa pāde vandāmi, ovādūpasaṅkamanañca yācāmi, labhāmahaṃ, ayya, ovādūpasaṅkamana”nti, “bhikkhunisaṅgho, ayyā, ayyānaṃ pāde vandati, ovādūpasaṅkamanañca yācati, labhatu kira, ayyā, bhikkhunisaṅgho ovādūpasaṅkamana”nti. “Bhikkhuniyo, ayyā, ayyānaṃ pāde vandanti, ovādūpasaṅkamanañca yācanti, labhantu kira, ayyā, bhikkhuniyo ovādūpasaṅkamana”nti, “ahaṃ, ayyā, ayyānaṃ pāde vandāmi, ovādūpasaṅkamanañca yācāmi, labhāmahaṃ, ayyā, ovādūpasaṅkamana”nti, “bhikkhunisaṅgho, ayya, ayyassa pāde vandati, ovādūpasaṅkamanañca yācati, labhatu kira, ayya, bhikkhunisaṅgho ovādūpasaṅkamana”nti. “Bhikkhuniyo, ayya, ayyassa pāde vandanti, ovādūpasaṅkamanañca yācanti, labhantu kira, ayya, bhikkhuniyo ovādūpasaṅkamana”nti, “ahaṃ, ayya, ayyassa pāde vandāmi, ovādūpasaṅkamanañca yācāmi, labhāmahaṃ, ayya, ovādūpasaṅkamana”nti. Tenāpi bhikkhunā uposathakāle evaṃ vattabbaṃ “bhikkhuniyo, bhante, bhikkhusaṅghassa pāde vandanti, ovādūpasaṅkamanañca yācanti, labhantu kira, bhante, bhikkhuniyo ovādūpasaṅkamana”nti, “bhikkhunī, bhante, bhikkhusaṅghassa pāde vandati, ovādūpasaṅkamanañca yācati, labhatu kira, bhante, bhikkhunī ovādūpasaṅkamana”nti. “Bhikkhunisaṅgho, bhante, bhikkhuniyo, bhante, bhikkhunī bhante āyasmantānaṃ pāde vandati, vandanti, vandati, ovādūpasaṅkamanañca yācati, yācanti, yācati, labhatu kira, bhante, bhikkhunisaṅgho, labhantu kira, bhante, bhikkhuniyo, labhatu kira, bhante, bhikkhunī ovādūpasaṅkamana”nti. Uposathaggepi pātimokkhuḍḍesakena vā ñattiṭṭhapakena vā itarena vā bhikkhunā sace sammato bhikkhu atthi, purimanayeneva “taṃ bhikkhunisaṅgho, taṃ bhikkhuniyo, taṃ bhikkhunī upasaṅkamatū, upasaṅkamantu, upasaṅkamatū”ti vattabbaṃ. Sace natthi, “pāsādikena bhikkhunisaṅgho, bhikkhuniyo, bhikkhunī sampādetu, sampādentu, sampādetū”ti vattabbaṃ. Ovādappaṭiggāhakena pāṭipade taṃ paccāharitvā tatheva vattabbaṃ, ayamettha saṅkhepavinicchayo. Evaṃ bhikkhunīhi yācitaṃ ovādaṃ ārocetvāva uposatho kātabbo. Tena vuttaṃ -

“Chandapārisuddhiutukkhānaṃ, bhikkhugaṇaṇā ca ovādo;
Uposathassa etāni, ‘pubbakicca’nti vuccatī”ti.

Pārisuddhiṃ āyasmanto ārocethāti attano parisuddhabhāvaṃ ārocetha, “pātimokkhaṃ uddisissāmī”tiidaṃ pārisuddhiārocanassa kāraṇavacanāṃ. “Na ca, bhikkhave, sāpattikena pātimokkhaṃ sotabbaṃ, yo suṇeyya āpatti dukkaṭassā”ti hi vacanato aparisuddhehi pātimokkhaṃ sotaṃ na vaṭṭati. Tena vuttaṃ - pārisuddhiṃ āyasmanto ārocetha, pātimokkhaṃ uddisissāmīti. Ettha siyā “saṅgho uposathaṃ kareyya, pātimokkhaṃ uddiseyyā”ti vuttattā idhāpi “pātimokkhaṃ uddisissatī”ti vattabbaṃ, evaṃhi sati pubbenāparaṃ sandhiyatīti. Vuccate, vacanamattamevetāṃ na sandhiyati, lakkhaṇato pana sameti, saṅghassa sāmaggīyā, gaṇassa sāmaggīyā, puggalassa uddesā saṅghassa uddiṭṭhaṃ hoti pātimokkhanti idaṃhettha lakkhaṇaṃ, tasmā “pātimokkhaṃ uddisissāmī”ti idamevettha vattabbaṃ.

Taṃ sabbeva santā sādhukaṃ suṇoma manasi karomāti nti pātimokkhaṃ. Sabbeva santāti yāvatikā tassā parisāya therā ca navā ca majjhimā ca. Sādhukaṃ suṇomāti aṭṭhiṃ katvā manasi karitvā sotadvārasena sabbacetāsā samannāharāma. Manasi karomāti ekaggacittā hutvā citte ṭhapeyyāma. Ettha ca kiñcāpi “pātimokkhaṃ uddisissāmī”ti vuttattā “suṇotha manasi karoṭhā”ti vuttaṃ yuttaṃ viya dissati,

“saṅgho uposathaṃ kareyyā”tiiminā pana na sameti. Samaggassa hi saṅghassetam uposathakaraṇaṃ, pātimokkhuddesako ca saṅghapariyāpannova, iccassa saṅghapariyāpannattā “suṇoma manasi karomā”ti idameva vuttam yuttam.

Idāni yaṃ vuttam “pārisuddhiṃ āyasmanto ārocethā”ti, tattha yathā pārisuddhiārocanaṃ hoti, taṃ dassetum yassa siyā āpatti, so āvikareyyāti āha. Tattha yassa siyāti yassa channaṃ ākārānaṃ aññatarena āpannāpatti bhavēyya. Āpattiñhi āpajjanto alajjitā, aññānatā, kukkucappakatatā, akappiye kappiyasaññitā, kappiye akappiyasaññitā, satisammosāti imehi chahākārehi āpajjati.

Kathaṃ alajjitāya āpajjati? Akappiyabhāvaṃ jānantoyeva madditvā vītikkamaṃ karoti.

Vuttampi cetam -

“Sañcicca āpattiṃ āpajjati, āpattiṃ parigūhati;
Agatigamanañca gacchati, ediso vuccati alajjipuggalo”ti.

Kathaṃ aññānatāya āpajjati? Aññānapuggalo hi mando momūho kattabbākattabbam ajānanto akattabbam karoti, kattabbam virādhēti, evaṃ aññānatāya āpajjati.

Kathaṃ kukkucappakatatāya āpajjati? Kappiyākappiyaṃ nissāya kukkucce uppanne vinayadharaṃ pucchitvā kappiyaṃ ce, kattabbam siyā, akappiyaṃ ce, na kattabbam, ayaṃ pana “vaṭṭatī”ti madditvā vītikkamatiyeva, evaṃ kukkucappakatatāya āpajjati.

Kathaṃ akappiye kappiyasaññitāya āpajjati? Acchamaṃsaṃ “sūkaramaṃsa”nti khādāti, vikāle kālasaññāya bhuñjati, evaṃ akappiye kappiyasaññitāya āpajjati.

Kathaṃ kappiye akappiyasaññitāya āpajjati? Sūkaramaṃsaṃ “acchamaṃsa”nti khādāti, kāle vikālasaññāya bhuñjati, evaṃ kappiye akappiyasaññitāya āpajjati.

Kathaṃ satisammosā āpajjati? Sahaseyyacīvaravippavāsādīni satisammosā āpajjati, iti imesaṃ channaṃ ākārānaṃ aññatarena ākārena āpannā yassa siyā sattannaṃ āpattikkhandhānaṃ aññatarā āpatti therassa vā navassa vā majjhimassa vāti attho.

So āvikareyyāti so taṃ āpattiṃ desetū vā pakāsetū vāti vuttam hoti. Asantiyā āpattiyāti yassa pana evaṃ anāpannā vā āpattiṃ āpajjitvā ca pana vuṭṭhitā vā desitā vā ārocitā vā āpatti, tassa sā āpatti asantī nāma hoti, evaṃ asantiyā āpattiyā tuṇhī bhavitabbaṃ. Tuṇhībhāvena kho panāyasmante “pārisuddhā”ti vedissāmīti tuṇhībhāvenāpi hi kāraṇena ahaṃ āyasmante “pārisuddhā”icceva jānissāmīti. Yathā kho pana paccekapuṭṭhassa veyyākaraṇaṃ hotīti yathā ekeneko puṭṭho byākareyya, yathā ekeneko paccekapuṭṭho “maṃ esa pucchati”ti ñatvā byākareyyāti vuttam hoti.

Evamevaṃ evarūpāya parisāya yāvatatiyaṃ anusāvitam hotīti ettha ekacce tāva ācariyā evaṃ vadanti “evamevaṃ imissāya bhikkhuparisāya yadetaṃ ‘yassa siyā āpatti, so āvikareyya, asantiyā āpattiyā tuṇhī bhavitabbaṃ, tuṇhībhāvena kho panāyasmante pārisuddhāti vedissāmī’ti tikkhattum anusāvitam, taṃ ekamekena ‘maṃ esa pucchati’ti evaṃ jānitabbaṃ hotīti attho”ti. Taṃ na yujjati, kasmā? Atthabyañjanabhedato. Anussāvanañhi nāma atthato ca byañjanato ca abhinnaṃ hoti “dutiyaṃpi etamatthaṃ vadāmī”tiādīsu viya, “yassa siyā”tiādivacanattayaṃ pana atthatopi byañjanatopi bhinnaṃ, tenassa anussāvanattayaṃ na yujjati. Yadi cetam yāvatatiyānussāvanaṃ siyā, nidānuddese aniṭṭhitepi āpatti siyā. Na ca yuttam

anāpattikkhette āpattiṃ āpajjitum.

Apare “anusāvita”ntipadassa anusāvetabbanti atthaṃ vikappetvā
“yāvatatiya”ntiidaṃ upari uddesāvasāne “kaccittha parisuddhā...pe... tatiyampi
pucchāmī”ti etaṃ sandhāya vuttanti āhu. Tampi na yujjati, kasmā? Atthayuttīnaṃ
abhāvato. Idañhi padaṃ keci “anusāveta”nti sajjhāyanti, keci “anusāveta”nti, taṃ
ubhayaṃ vāpi atītakārameva dīpeti, na anāgataṃ. Yadi cassa ayaṃ attho siyā,
“anusāvitaṃ hessatī”ti vadeyya, evaṃ tāva atthābhāvato na yujjati. Yadi cetāṃ
uddesāvasāne vacanaṃ sandhāya vuttaṃ siyā, “na āvikarissāmī”ti cittaṃ
uppādentassa nidāne samattepi vuttamusāvādo na siyā, kasmā? “Yāvatatiyaṃ
anussāviyamāne”tivacanato “yāvatatiya”nti idaṃ vacanameva niratthakaṃ siyā,
kasmā? Nidānuddese yāvatatiyānussāvanassa abhāvatoti evaṃ yuttiabhāvato tampi
na yujjati. “Yāvatatiyaṃ anusāvitaṃ hotī”ti idaṃ pana lakkhaṇavacanamatthaṃ, tena
imamatthaṃ dasseti - idaṃ pātimokkhaṃ nāma yāvatatiyaṃ anussāviyati, tasmīṃ
yāvatatiyaṃ anussāviyamāne yo saramāno santiṃ āpattiṃ nāvikaroti, tassa
yāvatatiyānussāvanāvasāne sampajānamusāvādo hotīti.

Tadetaṃ yathā anusāvitaṃ yāvatatiyaṃ anusāvitaṃ nāma hoti, taṃ dassetuṃ
tatthāyasmante pucchāmītiādi vuttaṃ. Taṃ panetaṃ pārājikādīnaṃ avasāne dissati,
na nidānāvasāne. Kiñcāpi na dissati, atha kho uddesakāle “āvikatā hissa phāsu
hotī”ti vatvā “uddiṭṭhaṃ kho āyasmanto nidānaṃ, tatthāyasmante pucchāmī”tiādinaṃ
nayena vattabbameva. Evañhi nidānaṃ suuddiṭṭhaṃ hoti, aññathā duuddiṭṭhaṃ.
Imameva ca atthaṃ sandhāya uposathakkhandhake vuttaṃ “yāvatatiyaṃ
anusāvitaṃ hotīti sakimpi anusāvitaṃ hoti, dutiyampi anusāvitaṃ hoti, tatiyampi
anusāvitaṃ hotī”ti. Ayamettha ācariyaparamparābhato vinicchayo.

Yo pana bhikkhu...pe... sampajānamusāvādassa hotīti sampajānamusāvādo assa hoti,
tenassa dukkaṭāpatti hoti, sā ca kho pana na musāvādalakkhaṇena,
“sampajānamusāvāde kiṃ hoti, dukkaṭaṃ hotī”ti iminā pana bhagavato vacanena
vacīdvāre akiriyasamuṭṭhānāpatti hotīti veditabbā.

Vuttampi cetāṃ -

“Anālapanto manujena kenaci,
Vācāgiraṃ no ca pare bhaṇeyya;
Āpajjeyya vācasikaṃ, na kāyikaṃ,
Pañhāmesā kusalehi cintitā”ti.

Antarāyikoti vippaṭisāravatthutāya pāmojjādisambhavaṃ nivāretvā
paṭhamajjhānādīnaṃ adhigamāya antarāyaṃ karoti. Tasmāti yasmā ayaṃ
anāvikaraṇasaṅkhāto sampajānamusāvādo antarāyiko hoti, tasmā. Saramānenāti
attani santiṃ āpattiṃ jānanta. Visuddhāpekkhenāti vuṭṭhātukāmena
visujjhitukāmena. Santī āpattīti āpajjitvā avuṭṭhitā āpatti. Āvikātabbāti saṅghamajjhe
vā gaṇamajjhe vā ekapuggale vā pakāsetabbā, antamaso anantarassāpi bhikkhuno
“ahaṃ, āvuso, itthannāmaṃ āpattiṃ āpanno, ito vuṭṭhahitvā taṃ āpattiṃ
paṭikarissāmī”ti vattabbaṃ. Sacepi vematiko hoti, “ahaṃ, āvuso, itthannāmāya
āpattiyā vematiko, yadā nibbematiko bhavissāmi, tadā taṃ āpattiṃ paṭikarissāmī”ti
vattabbaṃ. Āvikatā hissa phāsu hotīti ettha āvikatāti āvikatāya, pakāsitāyāti attho.

Alajjitātiādīsu viya hi idampi karaṇatthe paccattavacanaṃ. Hīti nipātamattaṃ. Assāti
etassa bhikkhuno. Phāsu hotīti paṭhamajjhānādīnaṃ adhigamāya phāsu hoti,
avippaṭisāramūlakānaṃ pāmojjādīnaṃ vasena sukhappaṭipadā sampajjatīti attho.

Iti kaṅkhāvitarāṇiyā pātimokkhavaṇṇanāya

Nidānavavaṇṇanā niṭṭhitā.

ABOUT THIS TRANSLATION

This translation is part of the PaliVerse Project - the first complete, unified English translation of the Pāli Canon together with its Commentaries (Aṭṭhakathā) and Subcommentaries (Tīkā), accompanied by interactive study tools. PaliVerse is an ongoing project. The AI translations are continuously improved through experts' revisions and feedback. This text is the latest translation as of the date of download.

PDF Creation Date: 14 September 2026

HOW TO CITE

*PaliVerse (2026). Subcommentaries. 2. The Canon of Discipline
- Subcommentaries. 06. The Text of the Two Mātikās.
Nidānavaṇṇanā Retrieved from paliverse.org*

© 2026 The PaliVerse Project · All Rights Reserved
Centre for Study and Practice of Theravāda Buddhism
Civic Non-Profit Company registered in Greece
This PDF may be freely distributed for study and practice.

PaliVerse.org